

УДК 81'322.5:808.51:.000.32

ПАРАМЕТРИ АНАЛІЗУ ПРОМОВИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Лебедєва Н.М., Посиліна К.С.

На сучасному етапі лінгвісти, що займаються аналізом політичних текстів і політичного дискурсу, використовують досягнення риторики, теорії мовних актів, генеративної граматики, інтерпретативного аналізу тексту, контент-аналізу різноманітних психолінгвістичних методів, і насамперед теорії аргументації, комунікації і дискурсу [3, с.21]. Таким чином, у мовознавстві останнього десятиріччя спостерігається безсумнівне превалювання прагмакомунікативного підходу до політичної промови як цілого тексту.

Постановка проблеми. У лінгвістичній літературі виділяють типологічну модель політичного виступу з наступними інваріантними характеристиками: політичний виступ є одним з типів інформативно-персуазивних політичних текстів і мовних дій, що виробляється специфічною групою людей і реалізується у конкретних діяльнісних контекстах (передвиборна боротьба, парламентські дебати, з'їзд партії тощо) [2, с.6-7]. Він має "ритуальний" характер і заздалегідь створений сценарій, що залежить від комунікативної ситуації [4, с.85-88]. Учасниками акта політичної комунікації є адресант і адресат. Адресантом політичної промови (далі – ПП) є представник певної політичної та історичної групи, який озвучує ідеї, позиції й уявлення даної групи (партії, класу, організації) і яким створюється відповідний текст. Адресат ПП – ті, на кого адресант впливає відповідно до поставленої мети з використанням системи аргументації і мовних засобів. Головною метою виступу є бажання викликати в адресата підтвердження визначеної позиції або змінити його точку зору. Отже, важливе місце в процесі конструювання іміджу політика належить мові, як найбільш природній формі людського спілкування. Це безпосередньо стосується особистого іміджу політичного діяча, якому за родом своєї діяльності доводиться спілкуватися з людьми в різних сферах: у парламенті, на нарадах і з'їздах, мітингах, у телевізійній або радіостудії. Парламентська, передвиборна, партійна і вітальна промови як різновиди ПП являють собою частини політичного дискурсу. Для ПП в основному характерна монологічність, хоча можуть бути присутні елементи діалогу (звернення до адресата, посилення на попереднього оратора, представлення слова виступаючому). Також необхідно пам'ятати, що від того, як адресант будує свою промову, наскільки вона грамотна і виразна, залежить не тільки його особистий імідж, але й імідж партії, яку він представляє. Монологічній політичній промові варто вчитися, послідовно опановуючи її законами і виробляючи необхідні навички.

Ведучими категоріями для ПП можна вважати категорії прагматичної спрямованості, оцінної модальності й інформативності, що реалізуються за допомогою

виразних засобів, а також синтаксичної будови мови. Виходячи з цього, в даній статті представляється *актуальним* визначити параметри аналізу ПП.

Аналіз ПП припускає вивчення *манери і стилю* мовлення адресанта, а також визначення *теми* виступу: яких *основних тез* політик вважає за необхідне торкнутися в ході свого виступу; як розставлені *акценти*; які особливі *матеріали, приклади, дані* включені в мову; у якому *ключі* поданий матеріал. При цьому інформація повинна бути актуальною і чіткою. В даному випадку варто визначити основні характеристики індивідуального стилю політика. До них відносяться особливості його мовлення та специфічна манера спілкування з аудиторією. Тому необхідно не тільки виявити мовні і мовленнєві особливості стилю політика, але й установити їхню типовість за допомогою методу статистичного аналізу. Мовні особливості представлені словником політичного лідера. За обсягом і складом словник різних політиків може значно відрізнятись. Знання професійної, аксіологічної лексики, використання стилістично різноманітних слів, схильність до вживання сленгу тощо можуть розглядатися як ознаки індивідуального стилю автора.

У ПП широко вживається стилістично забарвлена лексика і стилістичні прийоми, тому що адресант бажає переконати адресата у своїй правоті. Для написання переконливої ПП автор використовує *метафори, евфемізми, неологізми, nonce-words* (слова, створені тільки для даного випадку), *іноземні слова, розмовну лексику й ідіоматичні вислови*. Існують різні погляди щодо використання та ролі метафори в політичному дискурсі. Ми приєднуємося до точки зору Г.Г. Почепцова, згідно якої в дискурсі всі виразні засоби спрямовані до автоматизації [3, с.47]. В цьому полягає його протилежність напрямку поетичного дискурсу – у бік деавтоматизації [1].

Політична метафора – це мовленнєва взаємодія з метою формування у адресата позитивної чи негативної думки щодо тієї чи іншої політичної одиниці (політика, партії, програми тощо). Мовленнєві стратегії, в яких необхідним є використання політичних метафор, можна умовно поділити на дві категорії: стратегія дискредитації і стратегія піднесення (виправдання).

Загальна стратегія дискредитації реалізується в перенасиченому метафоричною образністю фрагменті тексту як згущення. Мета досягається в результаті застосування комплексу прийомів когнітивного і семантичного плану. Наприклад: 1) когнітивний прийом “загадка”. Адресат “розгадає” її разом з адресантом. Створюється ілюзія спільного семантичного висновку, що є одним з найбільш продуктивних способів впровадження нових знань в модель світу адресата; 2) когнітивний прийом літературної алюзії. Порівняння з казковими героями (наприклад, бароном Мюнхгаузеном) дозволяє засумніватися в заслугах героя; 3) псевдологічний висновок (провокація). Треба зазначити, що в разі використання даного прийому позитивний висновок блокується наведеними доказами, які насправді є лише емоційною констатацією фактів; 4) гіпербола, що доходить до абсурду.

Найбільш традиційним засобом реалізації цієї тактики є використання метафор, в тому числі і розгорнутих метафоричних образів. В стратегії дискредитації метафора відіграє важливу роль, оскільки саме через перенос найменування з одного об'єкту на інший, схожий на перший, дозволяє характеризувати, висловлювати своє ставлення до нього. Ефективність використання метафори залежить від багатьох факторів: від

розуміння її автором, від рівня передбачуваності під час першого кодування, від ступеня викривлення при сприйманні.

Серед рис, якими можна характеризувати мовлення політиків, є банальність образів та метафор, відсутність точності, використання евфемізмів.

Щодо використання евфемізмів, то треба зазначити, що так звана “лінгвістична косметика” використовується для того, щоб позбавити певні словосполучення негативних асоціацій. Так, в 1972 році до всіх офіційних установ США було надіслано циркуляр, який наказував видалити з документів слово “біднота” та замінити на слова “люди з низьким статком”. Ще одним лінгвістичним засобом формування громадської думки є заміна понять – певне поняття ставиться в один ряд з негативними чи позитивними в уяві громади поняттями, як наслідок, воно отримує позитивний чи негативний сенс. Цей прийом є дієвим, оскільки немає прямого визначення, адресати самостійно роблять висновки.

Неологізми в ПП мають свою специфіку і використовуються для створення експресивно-емоційного фону. Більш того, політик має можливість наповнити неологізми зручним і потрібним йому раціональним і емоційним змістом і визначити (принаймні, на якийсь час) виникаючі одночасно з появою неологізмів семантичне та асоціативне поля. Крім того, політик, що вдало вживає і створює неологізми, вважається творчою, освіченою особистістю. Часто він використовує неологізми для опису незручних для себе понять. У цьому випадку неологізми наближаються за своєю функцією до евфемізмів.

Завдяки своєму великому семантичному й образному потенціалу в ПП використовуються ідіоматичні вислови. При цьому, насамперед, необхідно визначити ступінь ідіоматичності мовлення політика: чи припускає оратор використання клішованих словосполучень або фразеологічних одиниць, прислів'їв і приказок.

При аналізі синтаксичної будови мовлення варто звернути увагу на найбільш частотні комунікативні типи речень, а також звичну ритмічну організацію висловлення. При цьому визначається, що характерно для оратора: короткі фрази, що створюють уривчастий ритм, або довгі періоди, головний, можливо, монотонний ритм. Ритм тексту визначається поєднанням речень певної довжини. Так званий парад речень приблизно однакової довжини – 10-15 слів – створює відчуття монотонності, одноманітності. Найбільш вдалим вважається ритм, створюваний реченнями: довге, коротке, дуже коротке, трохи довше. При цьому середня довжина речення не повинна перебільшувати 20 слів. Цікавим представляється те, як формується думка: чітко і конкретно або ж політик схильний до багатослівності, нелогічний в висловлюванні і нечітко формулює свої думки.

Вивчення ПП дозволяє виявити важливу роль у політичній промові питальних і умовних речень. Частіше всього вони вживаються в парламентському виступі, що пояснюється дебатним характером цих виступів, а також представниками опозиції як засобу негативної оцінки партії влади. Всі питальні речення вживаються або у вигляді риторичного питання, що залишається без відповіді, або на поставлене питання відразу дається відповідь самим виступаючим, тобто використовується “питально-відповідний хід”, що виконує функцію актуалізації теми, полегшує адресату перехід до неї, а також виступає в якості засобу послідовника, однодумця, виразника спільної думки. Умовні

речення спираються на систему аргументації і мають у такому контексті модальне значення.

Висновки. Проаналізувавши матеріал стосовно особливостей аналізу лексико-синтаксичних параметрів ПП, можна виділити наступні найважливіші правила:

1) ПП строго структурована. Вона містить у собі виступ, який покликаний допомогти виступаючому установити контакт з аудиторією, *основну частину*, що містить основний зміст виступу, і *висновок*, що підводить підсумок до всього сказаного. Основна частина може містити в собі ілюстративний матеріал, що повинний наочно підтверджувати основні тези виступу;

2) для того, щоб зберегти індивідуальний стиль мовлення, політичний діяч завжди повинний дотримуватися норм мови і брати до уваги особливості будови мовлення, призначеної для сприйняття на слух. До них, зокрема, відносяться також такі характеристики, як:

- спрощений синтаксис (короткі речення, здебільшого прості або складні з одним підрядним);
- відсутність наукоподібних слів і жаргонізмів;
- нейтральний стиль викладу;

3) виразні засоби і стилістичні прийоми, а також емоційні синтаксичні конструкції підсилюють виразність виступу, але вони не повинні загромаджувати мовлення.

Список літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – М., 2002.
2. Діденко М.О. Політичний виступ як тип тексту: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. – Одеса, 2001.
3. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии XX века. – М., 2001.
4. Oliver R. The Psychology of Persuasive Speech. – New York: David Mckay Company, Inc., 1966. – P.85-88.

Поступила до редакції 21.02.2006 р.